

РЕАЛНОСТ И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА РАЗВИТИЕ НА БИОЛОГИЧНОТО ЗЕМЕДЕЛИЕ В БЪЛГАРИЯ

д-р Цветелина Тодорова Кабакчиева, skabakchieva@abv.bg
катедра „Аграрна икономика“
Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов

Резюме: Биологичното земеделие възприема своето възникване, съществуване и принципи от самата природа, като основното правило при неговото практикуване е да бъде в хармония с нея, без да я уврежда. Реално, то е ново възприятие на околната среда и ново отношение към нейното опазване, сега и в бъдеще. Биологичното земеделие съчетава най-добрите практики, високото биоразнообразие, опазването на природните ресурси и високи производствени стандарти, основани на естествени вещества и процеси. Биоземеделието предвижда също и специален пазар, отговарящ на специфичното потребителско търсене, като в същото време предоставя обществени блага по отношение на опазването на околната среда, хуманното отношение към животните и развитието на селските райони.

Ключови думи: агроекология, биологично земеделие, биоразнообразие, биологични продукти.

JEL: Q1, Q 18, Q57, Q58

ORGANIC FARMING - THE FUTURE OF THE AGRICULTURAL ECONOMY OF BULGARIA

Tsvetelina Kabakchieva, PhD, c_kabakchieva@abv.bg
Department of Agrarian Economics
D. A. Tsenov Academy of Economics - Svishtov

Abstract: Organic farming owes its emergence, existence and principles to the nature itself, while the fundamental rule of its practice is to be in harmony with it, without harming it. In fact, it is a new perception of the environment and a new attitude towards its protection, both now and in the future. Organic farming combines the best environmental practices, high biodiversity, the conservation of natural resources and high production standards based on natural substances and processes. It also corresponds to a specific market that responds to specific consumer demands while at the same time it provides public goods that are in terms with environmental protection, animal welfare and rural development.

Key words: agroecology, organic farming, biodiversity, organic products.

JEL: Q1, Q 18, Q57, Q58

РЕАЛНОСТ И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА РАЗВИТИЕ НА БИОЛОГИЧНОТО ЗЕМЕДЕЛИЕ В БЪЛГАРИЯ

д-р Цветелина Тодорова Кабакчиева, skabakchieva@abv.bg
катедра „Аграрна икономика“
Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов

Въведение

Биологичното земеделие е важен приоритет в политиката за развитие на земеделието в Република България и един от акцентите на Общата селскостопанска политика за периода 2014-2020 г. Възприетите европейски стандарти за екологично и биологично производство, за качеството на храните и пр., действат като косвени регулатори на Общността за опазване на околната среда и гарантиране безопасността на храните и хуманното отношение към животните. (Линкова, 2013, стр. 229)

Основна цел е насърчаването на земеделските производители за преминаване към или поддържане на биологично земеделие, като допринася едновременно за: **опазване на околната среда** - укрепва агроecosystemите, опазва биоразнообразието и предоставя възможност на бъдещите поколения да се възползват от съхранената природа; **производство на здравословни храни** - тази форма на земеделие отговаря на нуждите на нарастващия брой потребители, тъй като използва безопасни и прозрачни методи на производство; **социален ефект** - създава заетост в селските райони и повече работни места в сравнение с конвенционалното земеделие. (МЗХ, 2014)

България е една от страните в Европа с най-богато биологично разнообразие. Условно територията ѝ може да бъде разделена на 14 агроecologicalни района, на основата на териториалното разположение и климата, продуктивните възможности и пригодността им за отглеждането на различните растителни видове съобразно бонитетния бал. Това агроecologicalно райониране показва големите възможности на страната ни за развитие на биологично производство, благодарение на природно, климатично и почвено разнообразие, което обуславя широката гама продукти, които могат да се отглеждат биологично.

Можем позитивно да заявим, че в България има добри условия за развитие на биологично земеделие. Към това можем да прибавим и своевременната синхронизация на законодателството ни в сферата на агроecологията с европейското, което отваря пазарите на Европа за биологичните ни продукти.

1. Същност, принципи и правила на биологичното земеделие

1.1 Същност на биологичното земеделие

Биологичното земеделие е такава система за производство, която не допуска или напълно изключва използването на синтетични торове, пестициди, растежни регулатори и добавки към храната на животните, и в която за поддържане и подобряване на хранителния режим на почвата се разчита на сеитбообращения, растителни остатъци, оборски тор, зелено торене и на биологична растителна защита. Важно е да се осъзнае, че биологичното земеделие е много повече от това да се изключат от употреба пестицидите и минералните торове. Това е различен производствен метод, който има

холистичен характер, включващ прилагането на много превантивни мерки. Биологичното производство може да бъде успешно, само ако цялостната му концепция бъде разбрана и прилагана. (Николова, 2009)

Определението за биологичното земеделие, което дава Световната организация по прехраната (ФАО) е следното:

„Биологичното земеделие е холистична система на управление на производството, която подпомага и увеличава агроекосистемното здраве, включително биоразнообразието, биологичните кръговрати и биологичната активност на почвата“.

Цели на биологичното земеделие:

- а) да въведе устойчива система за управление на земеделието, която:
  - е съобразена със системите и циклите на природата, запазва и подобрява здравето на почвата, водата, растенията, животните и равновесието между тях;
  - допринася за висока степен на биологично разнообразие;
  - използва по отговорен начин енергията и природните ресурси като вода, почва, органична материя и въздух;
  - спазва високи стандарти за благосъстояние на животните, и по-конкретно удовлетворява специфичните за съответния вид поведенчески потребности на животните;
- б) произвеждането на висококачествени продукти;
- в) произвеждането на голямо разнообразие от храни и други земеделски продукти, които отговарят на потребителското търсене на стоки, произведени чрез прилагане на процеси, които не вредят на околната среда, човешкото здраве, здравето на растенията и на животните. (Карова Анна, стр. 22)

1.2 Принципи на биологичното земеделие

В документите на Международната федерация по органично земеделие (IFOAM) (<https://bg.wikipedia.org/wiki/Биоземеделие>), са изтъкнати основните принципи и дейности, които следва да се спазват при биологичното земеделие:

- производство на храна с високо качество и достатъчно количество;
- хармония с природните системи без да се доминира над тях;
- поддържане и повишаване за продължителен период на плодородието на почвата;
- да използват разнообразни сеитбообращения, наситени с бобови култури, в които са включени естествените и изкуствени ливади и пасища;
- да не използват синтетични пестициди и торове;
- да прилагат механични и термични методи за борба с плевелите и алтернативни средства за борба с болести и неприятели;
- да водят стриктно счетоводство на фермата;
- да поддържат буферна зона между фермата и съседните конвенционални ферми за предотвратяване на случайно замърсяване. (Янчева Хр., 2012,)

Всеобщи принципи на биоземеделието:

Принципи на здравето: Биоземеделието трябва да поддържа и повишава плодородието на почвата, растенията, животните и хората като едно цяло.

Принцип на екологията: Биоземеделието трябва да се базира на жизнените екологични системи и цикли, да работи с тях и да помага за поддръжката им.

Принцип на честност: Биоземеделието трябва да се гради на основата на взаимовръзки, които осигуряват честност по отношение на природата на жизнените взаимоотношения.

Принцип на грижата: Биоземеделieto трябва да се управлява с предпазлив подход, за да защити здравето и благоденствието на настоящите и бъдещи поколения, и на околната среда.

1.3 Правила на биологичното земеделие

Базирайки се на принципите на биологичното земеделие, можем да посочим специфичните фермерски техники:

- да се отглеждат най-подходящи за местната среда култури и видове;
- периферните зони и горските земи да се поддържат и подобряват;
- да се подобри биоразнообразието на системата;
- видовете да действат като буфер срещу ветровете и за предпазване от ерозия;
- фермата да има минимално влияние върху селския ландшафт, даже да го подобрява;
- да намали компактността и ерозията на почвата;
- да повиши съдържанието на хумус;
- ротация на култури;
- механични и физически средства;
- биологични, физически и/или агрономически, биотехнически (привличащи и репелентни) или нискотоксични минерални и естествени препарати. (Костадинова П., 2012, стр. 56.)

Правилата, които се прилагат при биологичното животновъдство са:

- да се използват адаптирани към местните условия породи;
- да се прилагат методи за отглеждане, близки до естествения начин на живот, които понижават стреса и осигуряват добро здравословно състояние на животните;
- фермерите да имат хуманно отношение към домашните животни, на които се осигуряват условия за изява на естественото им поведение (свободно отглеждане, достатъчно площ в оборите, дворни площадки, разходки и паша на открито, социални контакти и др.);
- да се поддържа строг баланс между броя на животните и площта на обработваемата земя;
- да се използват фуражи, произведени в самата биологична ферма;
- да не се използват растежни регулатори, а антибиотици - само в краен случай.

1.4 Използване на биологичното лого на Европейския съюз

Съгласно синхронизираното с Европейския съюз българско законодателство, от 1 юли 2010 г. производителите на пакетирани биологични храни трябва да използват биологичното лого на Европейския съюз (ЕС). Предимство на логото на ЕС за биологично земеделие е, че потребителите във всички държави-членки могат по-лесно да разпознават биологичните продукти, независимо от техния произход. Използването на логото за обозначаване на биологични храни от трети страни обаче не е задължително.

Фигура 1. Задължителни обозначения на етикета/опаковката

Биологични продукти от трети страни на Общия пазар се разрешава само в случаите, когато те са произведени и контролирани при същите или еквивалентни условия, с което се облекчава режима за вноса.

Купувайки продукти с логото на ЕС, потребителите са сигурни, че:

- минимум 95% от съставките на продукта, със земеделски произход, са произведени по метода на биологичното производство;
- продуктът съответства на изискванията от официалната схема за контрол;
- продуктът идва директно от производителя или преработвателя в запечатана опаковка;
- продуктът носи името на производителя, преработвателя или доставчика и името или кода на контролния орган.

Биологичните производители и вносители трябва да спазват стриктни нормативни изисквания, ако искат да използват логото на ЕС за биологичен произход. Контролът за това изискване се осъществява във всички етапи на цикъла производство-доставки, за да са уверени потребителите, че купуват биологична храна, произведена според европейските стандарти, преминала през съответните инспекционни процедури.

Новата процедура позволява на Комисията на ЕС да упражнява надзор и по-голям контрол върху вноса на биологични продукти и регулирането на биологичните гаранции, и поставя началото на приемането на правила на ЕС относно биологичните аквакултури и водорасли. (Янчева Хр., 2012.)

2. Актуално състояние на биологичното земеделие в България

Биологичното земеделие е един от акцентите на Общата селскостопанска политика за периода 2014-2020 г. и е важен приоритет за развитие на земеделието в Република България.

Компетентното звено, определено съгласно устройствения правилник на Министерството на земеделието и храните, което подпомага Министъра на земеделието и храните при провеждане на политиката на качество в областта на биологичното земеделие е отдел „Биологично земеделие“. Отделът осъществява държавната политика, свързана с надзор и контрол в областта на биологичното производство, и гарантира спазването на изискванията на Регламент (ЕО) № 834/2007.

На национално ниво, законодателството в областта на биологичното земеделие се урежда със Закона за прилагане на Общите организации на пазарите на земеделски продукти на Европейския съюз (в сила от 01.01.2007г.) и Наредба №1 от 7 февруари 2013г. за прилагане на правилата на биологично производство на растения, животни и аквакултури, растителни и животински продукти, продукти от аквакултури и храни, тяхното етикетиране и контрола върху производството и етикетирането (ДВ, бр.16 от 2013г.).

Контролиращите лица са местни и чуждестранни лица – търговци по смисъла Търговския закон или на законодателството на държава – членка на ЕС, или на държава – страна по Споразумението за Европейското икономическо пространство, и получили разрешение от Министъра на земеделието и храните. (Атанасов А. и колектив, Биологично земеделие - проблеми и перспективи, София,, 2014, стр. 7.)

Насърчаването на земеделските производители за преминаване към или поддържане на биологично земеделие допринася за:

- опазване на околната среда – укрепва агроекосистемите, опазва биоразнообразието и предоставя възможност на бъдещите поколения да се възползват от съхранената природа;
- производство на здравословни храни – тази форма на земеделие отговаря на нуждите на нарастващия брой потребители, тъй като използва безопасни и прозрачни методи на производство;
- социален ефект – създава заетост в селските райони и повече работни места в сравнение с конвенционалното земеделие. (Вълева Нели, 2015, стр. 1,2)

2.1 Състояние на биологичното производство в България през 2016 г.

В България са налице много добри предпоставки за развитие на биологичното производство – запазени от екологична гледна точка райони.

Информацията за състоянието на биологичното производство в България за 2016 г. се основава на данни от годишните доклади на официално одобрени от министъра на земеделието и храните контролиращи лица на биологично производство. Събирането на информацията от системата на контрол на биологичното производство е в рамките на календарната година.

Към края на 2016 г. общо регистрираните в Министерство на земеделието и храните биологични оператори са 7262 броя – с 1089 повече спрямо година по-рано, а в сравнение с 2013 г. броят им е с 4139 повече. От тях, 6961 броя са производители, 3 броя производители на аквакултури, 177 броя преработватели на биологична продукция и 121 броя търговци (вносители, износители, търговци на едро и дребно). Броят на подизпълнителите е 1068, при 1145 през 2015 г.

Таблица 1. Оператори в система на контрол
(включва и подизпълнители)

	2013г.	2014г.	2015 г.	2016 г.
Брой оператори в система на контрол	3123	4092	6173	7262

Източник: МЗХГ, по данни от годишните доклади на контролиращите лица на биологичното производство

- ❖ Площи в система на контрол. Групи култури, отглеждани по биологичен начин и финансово подпомагане на биологичното производство.

През отчетния период, при биологичното производство в България се очертава тенденция на повишаване на площите, върху които се прилагат методите на биологично производство (в това число площи в период на преход и биологични площи), както и на сертифицираните екологично чисти райони, от които се събират диворастящите култури – гъби, билки и горски плодове.

През 2016 г. площите в система на контрол заемат дял от 3,2% от общата използвана земеделска площ в страната и 3,0% от общите площи, декларирани по СЕПП, при съответно 2,4% и 1,9% през 2015 г.

Към края на 2016 г. 36149,67 ха или 22,3% от общите площи в система на контрол за годината са преминали период на преход.

Площите със зърнено-житни култури, отглеждани по биологичен начин през 2016 г., са 30940 ха – с 39% повече в сравнение с предходната година, като се отглеждат основно пшеница, царевица, ечемик и овес.

Площите, заети с технически култури в система на контрол през 2016 г., са 30512 ха (в т.ч. площи с маслодайна роза, ароматни култури, медицински растения и подправки). Това е с 9639 ха или 46% повече спрямо 2015 г.

Таблица 2. Площи в система на контрол

Групи култури (ха)	2015 г.	2016 г.
Зърнено-житни култури, вкл. ориз	22 191	30 940
Зърнено-бобови, протеинови култури за производство на зърно	1 257	523
Кореноплодни култури	103	92
Технически култури – общо	20 873	30 512
Култури за зелено /фуражни култури от обработваеми земи	8 330	14 911
Пресни зеленчуци, пъпеши, ягоди, култивирани гъби (оранжерийно и полско производство)	1 866	3 678
Трайни насаждения	25 946	34 874
Постоянни ливади и пасища	31 796	38 736
Угар	6 209	8 075
Други култури от обработваеми площи	16	11
Общо площи в система на контрол	118 571	162 352
Диворастящи култури*	901 617	307 995

Източник: МЗХГ, по данни от годишните доклади на контролиращите лица на биологичното производство

*Диворастящите култури – гъби, билки и горски плодове се събират от сертифицирани екологично чисти райони, но площите не са култивирани и не се включват в графа „Общо площи в система на контрол“

Значително е увеличението на площите с ароматни култури, медицински растения и подправки, които достигат до 18089 ха, при 11456 ха през 2015 г. Най-голям дял от тази група култури заемат площите с лавандула, които възлизат на 4499 ха, следвани от тези с кориандър с 4492 ха и резене с 3627 ха.

Увеличение на площите с почти 50% спрямо предходната 2015 г. се наблюдава и при групата на пресните зеленчуци като: артишок, лук, моркови, марули, карфиол и броколи, дини, пъпеша, ягоди и култивирани гъби. Най-голям дял от тази група култури се пада на тикви – 1418 ха и артишок – 741 ха.

Почти 22% е увеличението на годишна база на площите с постоянни ливади и пасища, които към края на 2016 г. са вече 38736 ха. Ръст от 6581 ха спрямо 2015 г. бележат площите с фуражни култури от обработваеми земи (култури за зелено), което се дължи на засиления интерес от страна на операторите към биологичното животновъдство.

Площите заети с трайни насаждения, отглеждани по биологичен начин, през 2016 г. възлизат на 33174 ха, което е със 7228 ха повече в сравнение с предходната година. Ръстът се дължи основно на нарастване на площите с костилкови овощни видове, семкови овощни видове, орехоплодни и лозя.

Продължава да нараства интересът към групата на орехоплодните видове – орехи, лешници, бадеми и кестени. През 2016 г. площите на тази група култури нарастват до 18484 ха, при 15366 ха за 2015 г.

Продължава да нараства и интересът към отглеждането по биологичен начин на лозята, като от 4199 ха през 2015 г. в края на 2016 г. те достигат до 5390 ха. В сравнение с година по-рано се наблюдава увеличение както на площите с винени сортове (от 4013 ха на 5390 ха), така и на тези с десертни сортове (от 186 ха на 247 ха).

През 2016 г. площите с отглеждани по биологичен начин култури от групата на зърнено-бобовите (протеинови) култури за производство на зърно (включително семена и смеси от житни и бобови култури) се свиват с 58% на годишна база, до 523 ха. При площите с кореноплодни (картофи и цвекло) се отчита лек спад – от 103 ха през 2015 г. на 92 ха през 2016 г.

Сертифицираните екологично чисти площи, от които се събират диворастящи плодове, билки и гъби през 2016 г. са в размер на 307995 ха, което е три пъти по-малко в сравнение с предходната година.

Относно финансовото подпомагане на биологичното производство, реформите в Общата селскостопанска политика за програмния период 2014 - 2020 г. предвиждат 30% от директните плащания да бъдат отделени за т. нар. „зелени директни плащания“. Биологичните производители получават безусловно „зелени директни плащания“ за площите в система на контрол. Развитието на земеделието в Европейския съюз след 2014 г. и финансирането му е все по-тясно свързано с темата екология и устойчиво използване на природните ресурси.

Съгласно разпоредбите на Регламент на Европейския парламент и на Съвета относно подпомагане развитието на селските райони от европейския земеделски фонд за развитие на селските райони за периода 2014 - 2020 г., България е разработила отделна мярка: 11 „Биологично земеделие“ в рамките на новия програмен период на Програмата за развитие на селските райони 2014 - 2020 г. В рамките на тази мярка се изпълняват две подмерки:

Подмярка 11.1 Плащания за преминаване към биологично земеделие за хектар ИЗП;

Подмярка 11.2 Плащания за поддържане на биологичното земеделие за хектар ИЗП.

Очаква се мярката да има положителен ефект и принос към устойчивото развитие на селските райони, като допринася за околната среда и смекчаването на последиците от изменението на климата, подкрепата на малки и средни ферми, повечето от които са семейни. (Министерство на земеделието, 2017, стр. 52-57)

Интересът към биологичното растениевъдство в България видимо нараства. Слабият вътрешен пазар, ниската разлика в изкупните цени между органично и конвенционално, както и зле конструираната публична подкрепа водят до заключението, че близо 2/3 от сегмента развива субсидиевъдство, а не реално производство.

❖ Биологично животновъдство

Секторът на биологичното животновъдство в България остава по-слабо развит от биологичното растениевъдство, макар през последните години да се наблюдава тенденция на увеличение на отглежданите по биологичен начин животни. По биологичен начин в страната се отглеждат основно говеда, овце, кози и пчели.

През 2016 г. говедата, отглеждани по методите на биологично производство, нарастват над два пъти спрямо предходната година – до 9718 броя, което представлява 1,7% от общо отглежданите говеда в страната.

При броя на овцете и козите, отглеждани по биологичен начин, също се отчита чувствително увеличение в сравнение с 2015 г. – съответно с 43%, до 26809 (2% от общия брой овце в страната) и с 53%, до 8242 (3,5% от общия брой кози).

Таблица 3. Селскостопански животни в система на контрол (включва и животни в преход)

Животни	Брой животни, отглеждани по биологичен начин		Общ брой животни, отглеждани през 2016 г.	Дял от животните, отглеждани по биологичен начин от общия брой животни за 2016 г.
	2015 г.	2016 г.		
Говеда	4 209	9 718	557 900	1,7%
Овце	18 792	26 809	1 360 100	2,0%
Кози	5 381	8 242	237 500	3,5%
Пчелни семейства	178 331	236 462	754 105	31,4%

Източник: МЗХГ, по данни от годишните доклади на контролиращите лица на биологичното производство

През 2016 г. отглежданите по биологичен начин пчелни семейства достигат 236462 броя – с 33% повече на годишна база, като вече представляват 31,4% от общо отглежданите пчелни семейства в страната.

Получената през 2016 г. продукция от биологични животни (преминали преход) е както следва: сурово краве мляко 967141 тона; сурово овче мляко 267519 тона; сурово козе мляко 664926 тона.

През 2016 г. от биологичното пчеларство са произведени 1490 тона пчелен мед, което е с 64 тона по-малко от предходната година и представлява близо 15% от общо произведения мед в страната през отчетната година (10218 тона).

През 2016 г. желанието на фермерите за въвеждане на видово разнообразие на отглежданите по биологичен начин животни продължава като тенденция. В система на контрол през годината се отглеждат пуйки 3726 броя, гъски 200 броя, еднокопитни (коне) 307 броя и други животни 120 броя.

Органичното отглеждане на животни и производство на био продукти от животински произход в България изостава значително в развитието си спрямо растениевъдния отрасъл. То се практикува в единични, малки стопанства, които дори съвкупно имат символичен дял в общото производство на животинската продукция. Причини за това са както трудности за животновъдния сектор като цяло, така и по-късното му включване в обхвата на подкрепата по Програмата за развитие на селските райони.

2.2 Условия за подпомагане и финансова подкрепа на биологичните производители в България

Политиката за развитие на селските райони е много важен и подходящ инструмент за подпомагане на устойчивото развитие на селските райони и земеделието, включително биологично земеделие. Новата законодателна рамка за програмния период 2014 - 2020 г. допълнително подчертава значението на биологичното земеделие чрез създаване на отделна мярка „Биологично земеделие“.

Условията и редът за подпомагане на земеделски стопани, които извършват земеделски дейности, насочени към подобряване на опазването на околната среда по мярка 11 „Биологично земеделие“ от Програмата за развитие на селските райони за периода 2014 - 2020 г., финансирана от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР), са регламентирани в Наредба № 4 от 24 февруари 2015 г. за прилагане на Мярка 11 „Биологично земеделие“ от Програмата за развитие на селските райони за периода 2014 -2020 г. (Вълева Нели, 2015, стр. 1,2)

Мярка 11 „Биологично земеделие“ стартира в нашата страна през март 2017 г. и включва следните направления: Биологично растениевъдство; Биологично пчеларство; Биологично животновъдство. Бенефициентите по тази мярка трябва:

- да отговарят на дефиницията за активен фермер съгласно чл. 9 от Регламент (ЕС) № 1307/2013 г.(386 от ЗПЗП (Закон за подпомагане на земеделските производители));
- да са земеделски стопани (физически, юридически лица и еднолични търговци);
- да ползват земеделска площ въз основа на правно основание, регистрирано в ОСЗ, съгласно чл. 41 от ЗПЗП (Закон за подпомагане на земеделските производители));
- да бъдат регистрирани в ИСАК (Интегрирана система за администриране и контрол).

Минималният размер на заявената за подпомагане площ за съответното направление по реда на тази наредба е 0,5 ха при минимален размер на земеделския парцел 0,1 ха. Изключение относно размера на ползваната площ е допустимо за отглеждане на култивирани гъби, оранжерийни култури, посевен и посадъчен материал – 0,1 ха.

Бенефициентът или изрично упълномощено лице трябва да премине агроекологично или биологично обучение с минимална продължителност 18 часа или демонстрационна дейност, свързана с приоритет 4, по мярка 1 „Трансфер на знания и действия за осведомяване“ от ПРСР (Програмата за развитие на селските райони за периода) 2014-2020 г., с минимална продължителност от 3 дни, до 31 декември на втората година от датата на първото одобрение на заявлението за подпомагане, или да докажат наличие на опит в извършването на направлението, които са избрали да прилагат.

Дейности по мярката се прилагат за период от пет последователни години, като бенефициентите поемат ангажимент да спазват специфичните за поетия ангажимент базови изисквания и изисквания по управление съгласно Наредба № 4 от 24.02.2015 г. за прилагане на мярка 11 „Биологично земеделие“ от Програмата за развитие на селските райони за периода 2014 - 2020 г.

Плащанията по мярка 11 „Биологично земеделие“ се отказват или намаляват съгласно методика, утвърдена от министъра на земеделието и храните. Подпомагането по мярката е във вид на годишно компенсаторно плащане за земеделски стопани, които доброволно извършват агроекологични практики. 75 % от средствата се осигуряват от ЕЗФРСР (Европейски земеделски фонд за развитие на селските райони), а 25 % от Националния бюджет.

Допустими за подпомагане комбинации от направления на един и същ парцел са:

- биологично животновъдство за периода на преход с биологично растениевъдство за периода на преход само за фуражни култури и постоянно затревени площи;

- биологично животновъдство с биологично растениевъдство само за фуражни култури и постоянно затревени площи;

- биологично животновъдство за периода на преход с биологично растениевъдство само за постоянно затревени пасища и фуражни култури.

Допустими за подпомагане комбинации с направления от други мерки за един и същ парцел са:

- биологично животновъдство със заявени парцели по направление „Биологично растениевъдство“ за постоянно затревени площи и фуражни култури по мярка 214 „Агроекологични плащания“ от ПРСР 2007 - 2013 г.;

- биологично животновъдство със заявени животни по направление „Опазване на застрашените от изчезване местни породи“ по мярка 214 „Агроекологични плащания“ от ПРСР 2007 - 2013 г.;

- биологично растениевъдство и биологично животновъдство с едни и същи парцели и по направление „Контрол на почвената ерозия“ по мярка 214 „Агроекологични плащания“ от ПРСР 2007 - 2013 г.

Не се предоставя подпомагане за комбинации с:

- парцели и/или животни, заявени по мярка 10 „Агроекология и климат“ от ПРСР 2014 - 2020, с изключение на: парцелите по направление „Контрол на почвената ерозия“ и/или животните по направление „Опазване на застрашени от изчезване местни породи, важни за селското стопанство“;

- постоянно затревени площи, заявени по мярка 12 „Плащания по Натура 2000 и плащания по Рамковата директива за водите“ от ПРСР 2014 - 2020 г., с изключение на зони в Натура 2000, за които в заповедта за обявяването им няма забрана за използване на пестициди и минерални торове в пасища и ливади.

Един кандидат може да бъде подпомаган едновременно за извършването на дейности в повече от едно направление.

Максималният размер на годишното плащане е съгласно посочените размери в Приложение II на Регламент (ЕС) № 1305/2013 г., както следва:

- за едногодишни култури – 600 евро/ха;
- за специализирани многогодишни култури – 900 евро/ха;
- за друг начин на земеползване – 450 евро/ха.

Годишният размер на плащанията за преминаване към биологично земеделие (периода на преход) е, както следва:

- полски култури, включително фуражни – 284 евро/ха;
- постоянно затревени площи – 128 евро/ха;
- трайни насаждения, лозя и маслодайна роза – 736 евро/ха;
- ароматни и медицински растения – 515 евро/ха;
- зеленчукови култури – 575 евро/ха;
- за пчелно семейство – 35 евро/пчелно семейство;
- едри преживни животни (говеда и биволи), отглеждани за мляко – 230 евро/ха;
- едри преживни животни (говеда и биволи), отглеждани за месо – 160 евро/ха;
- дребни преживни животни (овце и кози), отглеждани за комбинирано производство (мляко и месо) – 122 евро/ха.

Годишният размер на плащанията за биологично земеделие е, както следва:

- полски култури, включително фуражни – 168 евро/ха;
- постоянно затревени площи – 112 евро/ха;
- трайни насаждения, лозя и маслодайна роза – 557 евро/ха;
- ароматни и медицински растения – 405 евро/ха;
- зеленчукови култури – 399 евро/ха;
- за пчелно семейство – 25 евро/пчелно семейство;
- едри преживни животни (говеда и биволи), отглеждани за мляко – 77 евро/ха;
- едри преживни животни (говеда и биволи), отглеждани за месо – 63 евро/ха;
- дребни преживни животни (овце и кози), отглеждани за комбинирано производство (мляко и месо) – 90 евро/ха. (Мярка 11 - старт през март 2017 г., 2016)

3. Анализ на силните и слабите страни, възможностите и заплахите (SWOT) на биологичното земеделие и Стратегията за развитие на биологичното земеделие в България, в периода 2014 - 2020 г.

3.1 Силните и слабите страни, възможностите и заплахите (SWOT анализ)

❖ Силни страни

Българските биологични продукти са качествени и конкурентноспособни – по неофициални данни, повече от 90% от българските биологични продукти се изнасят в страни от ЕС, САЩ и Япония.

По размер на сертифицирани площи за събиране на диворастящи плодове, билки и гъби България е на второ място в ЕС, а по брой на сертифицирани пчелни семейства е на четвърто място. България е най-големият производител на биологично розово масло в света.

Националната нормативна уредба за биологичното земеделие, хармонизирана с изискванията на Европейския съюз. Изградени са

административни структури за биологично земеделие към Министерство на земеделието и храните: отдел „Биологично земеделие“ и Постоянна междуведомствена консултативна комисия по биологично земеделие. Изградената система за надзор и сертифициране гарантира качество, произход и проследяемост на биологичните продукти и храни. Много добро взаимодействие има между МЗХ (Министерство на земеделието и храните) и заинтересованите страни за развитие на биологичното земеделие.

Одобрени от Министъра на земеделието и храните са органи за контрол и сертификация на български биологични продукти. Има практически опит за прилагане на технологии за биологично земеделие, включително чрез адаптиране на чужд опит.

Биологичното земеделие се припознава като инструмент за устойчиво местно развитие. Има подпомагане за биологично растениевъдство и биологично пчеларство по ПРСР (Програмата за развитие на селските райони).

Аграрен университет - Пловдив обучава студенти в специалност „Биологично земеделие“ за ОКС „Бакалавър“, а Лесотехнически университет - София и Тракийски университет - Стара Загора предлагат отделни избираеми дисциплини или модули по биологично земеделие.

Цените на някои български производители на биологични продукти са конкурентни на тези, на международния пазар. Има специализирани магазини за биологични продукти и храни, и специализирани форми на маркетинг - директно и абонаментно снабдяване. Вътрешният пазар на биологични продукти е в процес на развитие и постоянно нарастване на броя на търговските обекти и броя на артикулите.

Биологичното земеделие допринася едновременно за изпълнение на целите на три конвенции на Обединените нации: Конвенция за биологичното разнообразие; Рамкова конвенция на Обединените нации по изменение на климата; Конвенция на Организацията на обединените нации за борба с опустиняването (Европейска конвенция за ландшафта).

Биологичното земеделие предлага възможности за допълнителна заетост в селските райони на страната.

❖ Възможности

България има изключителни природни дадености за развитие на биологично земеделие. Биологичните храни са все по-търсени от потребителите. Подпомагането за биологичното производство в Европейския съюз нараства, българските фермери имат шанса да се присъединят към отбора на бъдещето, като заложат на производство с бъдеще.

Търсенето на биологични продукти в световен мащаб расте непрекъснато през последните години. Цените на храните в световен мащаб нарастват, цените на биологичните храни и напитки - също. Биологичните храни са по-скъпи от конвенционалните, като разликата в цените се движи в диапазона от 30 до 100%, в отделни случаи и повече.

Голяма част от земеделската практика в малките ферми в България е с ниско влагане на минерални торове и пестициди. В животновъдството голяма част от практиката е екстензивна.

Биологичната козметика се радва на изключителен интерес от страна на потребителите в ЕС, Северна Америка и Япония. Традиционните за България етерично-маслени култури вече се отглеждат по биологичен начин. С малко

усилия и ноу хау България може да предлага краен продукт с висока принадлежна стойност.

Има фондове и програми за биологично земеделие на ниво ЕС.

Биологичното земеделие използва много повече ръчен труд, с което предлага реална възможност за заетост в селските райони на страната. Новата селскостопанска политика на ЕС (2014 – 2020 г.) предвижда по-сериозна подкрепа за производства, щадящи околната среда и хуманно отношение към животните – агроекология, и подпомагане на висококачествени продукти.

Има програми за финансиране, насочени към устойчивото развитие, а биологичното земеделие е ефективен подход за постигане на устойчиво развитие.

В България има система на защитени територии, където е възможно да се произвежда по методите на биологичното земеделие, местните хора да печелят добре от запазената природа, а вече се развива и алтернативен туризъм, който може да ползва продуктите на биологичното земеделие.

Съществува добър имидж на българските земеделски продукти на външния пазар. България има уникални продукти, които може да произведе (билки, рози, диви гъби и др.), и за които е конкурентоспособна. Съществуват местни породи и сортове, които могат да направят биологичното производство по-рентабилно.

Съвременните ИКТ (Информационни и комуникационни технологии) разполагат с огромни възможности за разпространение на информация, съвместна работа, ефективна реализация на продукцията и т.н. Съществува информационна мрежа на неправителствените организации (НПО), работещи за опазване на околната среда и устойчиво развитие, която може да се използва за кампании за популяризиране на биологичното земеделие, комуникации и др.

Термините „био“, „еко“, „органично“ вече са защитени от българското законодателство, а БАБХ (Българска Агенция по Безопасност на Храните) успешно контролира спазването на закона, „био ментетата“ вече не са проблем за българските потребители.

❖ Слаби страни

а) Слабости по отношение на производството и преработката на биологична продукция:

Липса на данъчни стимули и други насърчителни мерки за биологичните земеделски производители. Банките трудно кредитират биологично производство и преработка, компенсаторните плащания за биологично земеделие по Мярка 214 от ПРСР не се приемат от банките като гаранция за отпускане на кредит;

Цената на сертификацията за дребните фермери (под 1 ха) е прекалено висока;

Компенсирането на разходите за сертификация по Мярка 214, изчислени на база площ, е прекалено относително, а разходите за сертификация на биологични животни не се подпомагат по Мярка 214 (с изключение на пчелни семейства). Разходите за биологично отглеждане на животни не се компенсират по Мярка 214;

Липса на финансово подпомагане за биологично животновъдство и биологична преработка;

Непознаване на биологичните препарати за растителна защита от страна на служителите на БАБХ (Българска Агенция по Безопасност на Храните),

което води до неефективен контрол, санкции и демотивация на производителите. Липсват или са прекалено малък брой преработвателните предприятия за биологични продукти;

Биологичните производители са изключени от списъка с възможните работодатели, които могат да ползват социални програми и мерки за наемане на безработни;

Липсва информация за произведените количества биологични продукти в страната;

Невъзможност от окрупняване в достатъчно големи територии на едно място за голямо биологично производство;

Няма гаранции за тези, които започват биологично производство, че в близост няма да се развива застрашаваща биологичното земеделие дейност;

Интернет продажбите на биологични продукти не са включени в системата на контрол.

б) Слабости по отношение на наука, образование, обучение и консултантска дейност за биологично земеделие:

Малките и средни биопроизводители търсят съвети, обучение и консултации, но по възможност безплатни – от колеги, от фирми, продаващи торове и препарати за растителна защита, от фирми, които им изкупуват продукцията;

Няма изградена система за консултации по биологично земеделие на национално ниво. Липсва държавно финансово подпомагане за заплащане на консултантските услуги по биологично земеделие;

Недостатъчно литература на български език в сферата на биологичното земеделие и недостатъчно приложни научни изследвания и технологии за биологично земеделие в България;

в) Слабости по отношение на развитие на пазара и формиране на потребителско търсене на биологични продукти – все още много нисък дял на българските биологични продукти на българския пазар (под 10%), причинен от:

Ограничен асортимент на биологичните продукти поради недостатъчен брой преработвателни предприятия за биологична продукция, липса на данъчни стимули и други насърчителни мерки за преработватели на биологична продукция, липса на мрежа за дистрибуция;

Недостатъчни обеми продукция от биологично земеделие за навлизане в големите вериги магазини;

Липсва специализирана борса за биологични продукти;

Няма пазарни проучвания и анализи за продукти на биоизземелие;

Недостатъчно финансиране за представяне на биопродуктите на национални изложения (липсва сигурност и предвидимост);

Ниско ниво на информираност за опазване на околната среда в обществото. Няма практика за използване на разнообразни методи за продажба.

Слаби позиции имат българските биологични продукти на външния пазар, което се дължи на:

Експорт не на крайни продукти, а на суровини;

Малък брой (3-4) български търговски марки на външния пазар;

Липса на стратегия за разпространение на информация на външния пазар.

БАБХ (Българска Агенция по Безопасност на Храните) има важна роля в контрола на биологичното производство, а частта от Агенцията, която се занимава с контрол на препарати за РЗ (Растителна защита) и торове няма необходимите познания за принципите на биологичното земеделие.

❖ Заплахи

Силна раздробеност на земеделските имоти включително и при дребните земеделски стопанства;

Липса на реален пазар на земеделска земя в България;

Липса на предприемаческа култура у българите, включително ниска организационна култура на българските земеделски производители;

Застаряващо население и миграция;

Ниска покупателна способност;

Минималните граници на земеделските стопанства за получаване на подпомагане като изисквания на ЕС;

Голяма конкуренция на готови биологични храни от другите европейски страни;

Трудна и скъпа охрана на земеделските земи;

Амортизирана и лоша земеделска инфраструктура.

Разработването на ефикасен план за действие за преодоляване на слабите страни и ефективно развитие на биологичното земеделие в България изисква да се определят приоритети, защото обикновено ресурсите са ограничени и не е възможно да се стартират всички дейности едновременно. Част от проблемите и слабостите, записани в една група имат съществено влияние за решаване на проблеми, записани в друга група. За тази цел бяха прегледани отново слаби страни и се направи приоритизиране на четирите групи. Приоритизирането е направено въз основа на 4 критерия: Степен на въздействие; Продължителност на негативното въздействие; Обхват на негативното въздействие; Леснота на преодоляване на негативното въздействие.

3.2 Стратегията за развитие на биологичното земеделие в България в периода 2014 - 2020 г

Стратегията се състои от Стратегически цели, мерки и действия. Стратегическите цели следват групите слаби страни и задават основните направления на работата за развитие на биологичното земеделие в България. Мерките и действията до голяма степен се формират въз основа на основните слабости в съответната група проблеми. Те са конкретни и измерими към определена дата. Изпълнението на мерките и действията би следвало да доведе до реализирането на стратегическата цел.

Стратегията за развитие на биологичното земеделие в България в периода 2014 -2020 г. има следните стратегически цели:

Стратегическа цел 1 „Увеличаване броя на биологичните производители и преработватели, по-ефективно и конкурентноспособно биологично производство“

Стратегическа цел 2 „Българските биологични храни и напитки са познати и търсени от българските потребители и се продават добре на международните пазари“

Стратегическа цел 3 „Ориентирани към практиката научни изследвания, образование, обучение и консултантска дейност в областта на биологичното земеделие“

Стратегическа цел 4 „Всички заинтересовани страни участват активно в разработването и прилагането на националните политики в сферата на биологичното земеделие“

Крайните желани резултати, до които се очаква да доведе изпълнението на Стратегията са:

Стабилизиране и повишаване на доходите на земеделските стопани чрез навлизане на нови пазари на качествени и здравословни хранителни продукти;

Развитие на селските райони и предотвратяване на процеса на изоставяне на земите и обезлюдяване на селата;

Стабилизиране на екосистемите, запазване и възстановяване на природните ресурси;

Модерен, устойчив и конкурентоспособен сектор „Биологично земеделие“ в България. (Станков, 2013, стр. 303-312)

Силните страни, възможностите и заплахите се използват при формулирането на Стратегията, като стремежът е да се надграждат силните страни, максимално да се оползотворят възможностите и да се предвидят заплахите с цел елиминирането им или осигуряване на готовност за реакция при проявата им.

Въпреки силната логика на превръщане на слабости в цели или задачи, връзката не е абсолютна, т.е. изграждането на Стратегията не е просто преформулиране на отрицателни съждения в положителни, а творчески процес на целеполагане със здрава логика.

Заключение

Възникването и бързото развитие на биологичното земеделие е положителен пример за ролята на пазара и частната инициатива, които превръщат тази форма на земеделие в съставна част и същевременно в инструмент за екоуправление на селското стопанство през последните десетилетия. Биологичното земеделие е един от секторите, който в условията на криза се развива с бързи темпове, като непрекъснато нарастват площите и броя на операторите, включени в системата на контрол в последните няколко години.

В България биологичното производство за разлика от останалите земеделски сектори расте не в проценти, а в пъти, а биологичното земеделие се радва на постоянно растящ интерес от страна на производители и потребители. У нас има много добри предпоставки за развитие на биологичното земеделие, а именно: желанието и осведомеността на потребителите да се хранят здравословно; подпомагане на биологичните производители по Програмата за развитие на селските райони; усилията на Министерството на земеделието и храните в партньорство с бизнеса и неправителствените организации; запазени райони от екологична гледна точка; осъзнати ползи за околната среда и селските райони. Българските биопродукти имат добра реализация и са конкурентни на европейския пазар, докато вътрешният пазар може да се определи по-скоро като зараждащ се. Биологичното земеделие в България е в начален стадий на своето развитие, но потенциалните възможности пред него са много големи и то се развива с бързи темпове.

Биологичното земеделие е с приоритет в бъдеще, а мисленето за бъдещето е основна характеристика на всички хора. Така че, подкрепяйки биологичното земеделие, се борим да придадем нов смисъл в този наш свят, в който земеделието не би трябвало да е в последната редица, а да я оглавява.

Използвана литература:

- Анна, К. (н.д.). Въведение в биологичното земеделие, Факултет по растителна защита и агроекология, Аграрен Университет – Пловдив,.
- Атанасов А. и колектив. (2014, стр. 7). Биологично земеделие - проблеми и перспективи, София, *Национална конференция с международно участие*, (стр. 313). София, : Селскостопанска академия, [https://www.agriacad.bg/images/novini/Site_2_2%20\(1\).pdf](https://www.agriacad.bg/images/novini/Site_2_2%20(1).pdf).
- Атанасов А. и колектив.(н.д.). Биологично земеделие – проблеми и преспективи.
- Вълева Нели. (2015, стр. 1,2). Развитие и перспективи на биологичното производство в България, *Българска стопанска камара, София*,, стр. 23, <https://www.slideshare.net/anialashka/presentation-forum-15072015last>.
- Карова Анна. (н.д.). Въведение в биологичното земеделие, Факултет по растителна защите и агроекология, Аграрен университет - Пловдив,.
- Костадинова П., П. В. (2012, стр. 56). Основни принципи и методи на биологичното земеделие, Аграрен университет, Пловдив, https://uad.bg/files/custom_files/files/documents/New%20knowledge/year1_n3/paper_kostadinova_y1n3.pdf. *Ново знание, бр 3*, .
- Линкова, М. (2013). *Научни трудове на Русенски университет 2013, том 52, серия 5.1, стр. 229*, стр. 229.
- МЗХ. (2014). www.mzh.government.bg/.../Биологично_земеделие.../Analiz_Organic_2014.sflb.as...
- Министерство на земеделието, х. и. (2017, стр. 52-57). *Годишен доклад за състоянието и развитието на земеделието (Аграрен доклад'2017)*. София, <http://www.mzh.government.bg/mzh/bg/Documents/AgrarenDoklad.aspx>: Министерство на земеделието, храните и горите.
- Мярка 11 - старт през март 2017 г., (10 октомври 2016 г.). *Електронен вестник за селското стопанство, AGRO Jurnal*, <http://agro-journal.com/myarka-11-biologichno-zemedelie-start-prez-mart-2017-g/>.
- Николова М., Ф. П. (2014). Проект "Добри практики за устойчиво управление на храненето на земеделските култури в България", финансиран от международен институт по хранене на растенията (IPNI), САЩ. http://babh.government.bg/uploads/File/RZ_dobri_praktiki/BMPSCN.pdf.
- Николова, М. (2009). Извлечено от http://oldweb.ltu.bg/conferences/uur/2009/files/Presentation%20Undola_M.Nikolova_09.pdf.

Станков, И. (2013, стр. 303-312). Национална стратегия за устойчиво развитие на земеделието в България в периода 2014 - 2020 г. София. София <https://www.president.bg/.../nacionalna-strategia-za-ustoichivo-razvitie-na-zemedeliet...>: Министерство на земеделието и храните.

Янчева Хр., М. И. (2012,). *Наръчник по биологично земеделие*,. София: ИК "ВАП" - ЕТ "Васил Петров", file:///C:/Users/user/Downloads/Book_BG.pdf.